

Paula Wiażewicz-Wójtowicz

RECENZJA KSIĄŻKI *SZKICE DO TEORII WYCHOWANIA KREATYWNEGO*
ANDRZEJA JAKUBA SOWIŃSKIEGO (IMPULS, KRAKÓW 2013)

Książka, wydana przez krakowskie wydawnictwo, ukazała się w ubiegłym roku akademickim. Struktura jej została perfekcyjnie opracowana, bowiem jest ona podzielona na dziesięć niemalże równych rozdziałów, wstęp oraz przedmowę, zajmujących razem 271 stron. Autorem monografii jest szanowany i ceniony pedagog, Andrzej Jakub Sowiński, profesor Uniwersytetu Szczecińskiego. Poza wieloma publikacjami dotyczącymi przede wszystkim problematyki z zakresu teorii wychowania, samorozwoju osobowości i wychowania moralnego jest znany jako wieloletni organizator Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Szkoły Wyższej w Międzyzdrojach, mecenas sztuki oraz propagator tradycji i kultury akademickiej. Jego zainteresowania zagadnieniami obszaru teorii wychowania, samowychowania i kultury wyraźnie zaznaczyły się w omawianej publikacji. W pozytywnych recenzjach wydawniczych swoją opinię o publikacji wyrazili: pani prof. dr hab. Urszula Ostrowska i ks. dr hab. Marian Nowak, prof. KUL. Sam Autor przyznaje, że książka ta powstała dzięki wieloletnim przemyśleniom, refleksjom i wymianie poglądów z dociekliwymi badaczami rzeczywistości pedagogicznej. W przedmowie A. Sowiński wymienia tytuły swoich publikacji oraz konferencyjnych referatów, w których wcześniej wypowiedział się w obszarze tematycznym *Szkiców...* i których fragmenty (zmodyfikowane oraz wzbogacone o dodatkowe komentarze) można odnaleźć w tej książce. Tylko dzięki szerokiej perspektywie, wnikliwej obserwacji i wszechstronnej refleksji obszaru badań możliwe było przedstawienie prezentowanego zagadnienia w tak rozległym zakresie. Liczba dziesięciu rozdziałów wskazuje na merytoryczny zakres problematyki. Warto dodać, że każdy z rozdziałów liczy około dwudziestu stron i stanowi odrębną tematyczną część.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Prymarność wychowania w rodzinie*, poświęcony został omówieniu zadań i funkcji wychowawczych rodziny. Tematyka ta jest obszarem badawczym niezwykle ważnym i często podejmowanym w rozważaniach pedagogicznych, jednakże Autor zwraca uwagę na obecnie zapomniane lub pomijane aspekty tego zagadnienia. Już w pierwszych zdaniach odważnie i jasno deklaruje swoje stanowisko wobec współcześnie popularyzowanych przez media trendów i ideologii pseudoedukacyjnych, które według niego wpływają demoralizująco i destrukcyjnie na proces wychowawczy. W prezentowanych poglądach kładzie nacisk na „profesjonalizm działania pedagogicznego”, na które nie powinny wpływać ani poglądy polityczne, ani światopogląd, gdyż nadrzędnym celem wychowania jest dobro wychowanka. A. Sowiński przedstawia w tym rozdziale koncepcję rodziny jako środowiska wychowawczego, wyraźnie różnicując je od środowiska życia. Autor wskazuje również na odmienne ujęcie i rozumienie tych samych zagadnień w pedagogicznej teorii wychowania i pedagogice społecznej. Akcentuje w swojej wypowiedzi znaczenie tradycji i wartości rodzinnych w wychowaniu nowych pokoleń, jednocześnie obarczając „nauki edukacyjne” ciężarem odpowiedzialności za społeczne przygotowanie do „wychowania naturalnego”, w którego aspekcie przedstawia zadania i funkcje współczesnej rodziny.

Rozdział drugi jest zatytułowany *Rozwój moralny człowieka w aspekcie podmiotowości*. A. Sowiński, zgodnie z zapowiedzią złożoną w pierwszych słowach, koncentruje się w swoich rozważaniach na zagadnieniach związanych z wychowaniem moralnym, wskazując sferę kultury i rozwoju duchowego jako obszary zagrożone niepełnosprawnością. Poprzez definiowanie niepełnosprawności moralnej i klasyfikowanie jej na różne kategorie opisuje „sprawność moralną osób niepełnosprawnych” w relacji z „niesprawnością moralną osób sprawnych”. Tak prowadzona przewrotna narracja sięgająca swoim zakresem aż do pedagogiki specjalnej posłużyła autorowi do przeprowadzenia dyskursu naukowego nad główną zasadą wychowania, za którą Autor uważa podmiotowość. A. Sowiński rozważa znaczenie, rozumienie i wdrażanie tej idei również w procesie samowychowania i w ten bardzo subtelny sposób wprowadza czytelnika w tematykę kolejnego rozdziału dotyczącego fenomenu autokreacji.

Tytuł *Trud autokreacji* znakomicie zapowiada treść rozdziału trzeciego. Samowychowanie i autokreacja rozumiane jako praca człowieka nad sobą są według Autora priorytetowymi zadaniami instytucji edukacyjno-wychowawczych i kluczowymi problemami współczesnej pedagogiki. Koncepcję tę A. Sowiński

prezentuje według nauczania Jana Pawła II oraz przenosi na grunt pedagogiki szkoły wyższej. Wskazuje na znaczenie autokreacji i autoedukacji w indywidualnym rozwoju człowieka oraz procesach osobotwórczych młodzieży akademickiej. Autor definiuje w tym rozdziale autorski „konstrukt teoretyczny” aktywności autokreacyjnej młodzieży akademickiej, będący propozycją opracowania struktury procesu „pracy nad sobą”. Służy on do wykazania istniejących związków między studiowaniem a procesami samokształcenia i samowychowania. Autor wyraźnie zaznacza potrzebę wsparcia, jakie studenci powinni otrzymać w tej kwestii ze strony uczelni i nauczycieli akademickich.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Aksjologiczne i etyczne problemy wychowania i samowychowania*, Autor kontynuuje rozpoczętą w poprzedniej części książki refleksję nad samowychowaniem, tym razem ukazując ją w kontekście celów i wartości. A. Sowiński rozważa i porównuje proces wychowania z procesem samowychowania, zwracając szczególną uwagę na realizację planu życiowego jednostki. Dyskurs ten prowadzi do poszukiwania odpowiedzi dotyczących ideału wychowania i w tym aspekcie Autor prezentuje wyniki badań młodzieży w wieku 15–18 lat, przeprowadzonych nad ich świadomą pracą nad sobą. Przedstawione wyniki posłużyły do refleksji nad rolą współczesnych mediów w kreowaniu potrzeb i oczekiwań wychowywanego pokolenia oraz poszukiwań skutecznych metod motywacji młodzieży do pracy nad sobą.

Rozdział piąty noszący tytuł *Literackie inspiracje autokreacji* jest dalszym ciągiem rozważań A. Sowińskiego prowadzonych w zakresie prób motywowania młodego pokolenia do samowychowania. Autor uszczegółowił przemyślenia zawarte w rozdziale poprzednim i skoncentrował uwagę czytelnika na analizie problemu funkcji literatury i jej znaczenia w stymulowaniu samokształcenia i samowychowania studentów. Na przykładzie fragmentu *Wielkiej Improwizacji* – monologu Konrada z III części *Dziadów* Adama Mickiewicza – A. Sowiński prezentuje koncepcję pedagogiczną monologu wewnętrznego jako metodę autokreatywnego rozwoju osobowości. W tak przedstawianym aspekcie pracy nad sobą Autor książki prezentuje „pedagogiczny tryptyk komunikacji językowej” między wychowującym a wychowywanym.

Problematyka kolejnych dwóch rozdziałów książki: szóstego zatytułowanego *Charakter aktywności wolnoczasowej* oraz siódmego ujętego jako *Czas wolny ważny dla rozwoju człowieka* dotyka zagadnień związanych z zakresem spędzania i planowania przez człowieka czasu wolnego. A. Sowiński, omawiając poszczególne cechy tego fenomenu, odnosi je zarówno do uwarunkowań charakterystycznych dla procesów wychowania, jak i samowychowania.

Szczególnie dokładnie analizuje zagadnienia związane z dwoma cechami czasu wolnego: ekspresją i dobrowolnością uczestnictwa. Przedstawiając je, Autor odnosi się do dwóch dziedzin pedagogicznych: wychowania fizycznego i działalności wolontaryjnej człowieka.

Rozdział ósmy, zatytułowany *Kreator edukacji wyzwalającej*, jest częścią książki, w której Autor, odwołując się do prezentowanych wcześniej założeń i koncepcji wychowania, poszukuje odpowiedzi na pytanie dotyczące roli wychowawcy w stymulowaniu procesów autokreatywnych. A. Sowiński wskazuje strukturę instytucji edukacyjno-wychowawczych w aspekcie występujących w niej interakcji wychowawczych. Zgromadzone i przedstawione wnioski służą Autorowi do opracowania projektu modelowego nauczyciela-wychowawcy i dyskusji nad wyposażeniem go w kompetencje niezbędne do podjęcia profesjonalnego działania pedagogicznego. Zdaniem A. Sowińskiego kluczową rolę w pracy wychowawcy odgrywają procesy samopoznania i samodoskonalenia dotyczące kształtowania osobowości tegoż człowieka. Dwa ostatnie rozdziały: dziewiąty zatytułowany *Państwo – patriotyzm – wychowanie* oraz dziesiąty *Wartości kultury akademickiej* stanowią podsumowanie rozważań prowadzonych w poprzednich częściach. Autor, nadając tytuły tym częściom, wyraźnie wskazuje dwie, jego zdaniem, najbardziej znaczące dziedziny w procesach autokreatywnych.

Zakres i obszar tematyczny zaprezentowany w niniejszej książce jest tak obszerny, że niemożliwością byłoby szczegółowe opisanie proponowanej problematyki na jedynie 270 stronach, ponieważ każdy z proponowanych tytułów rozdziałów zasługuje na to, żeby stać się samodzielną publikacją, oczywiście po rozszerzeniu ujęcia zagadnienia. Dlatego też, tak jak Autor obiecał w tytule, są to jedynie szkice i niewątpliwie takie ujęcie tematu jest zaletą, ponieważ dzięki niedopowiedzeniom i Ingardenowskim niedookreśleniom głównych tez problemowych A. Sowiński pozostawia wolną przestrzeń refleksji, otwartą na dyskusję. Wykazując się perfekcją w klarownym formułowaniu swoich myśli w wysublimowany, a jednocześnie subtelny i dyskretny sposób, w prawdziwie profesjonalnym pedagogicznie stylu, sugestywnie prowokuje czytelnika do zastanowienia i podjęcia kreatywnej analizy rzeczywistości. Można więc powiedzieć, że książka ta jest przykładem praktycznego zastosowania proponowanej teorii wychowania kreatywnego. Autor nie pozostawia jednak czytelnika w samotnym trudzie poszukiwania odpowiedzi na pytania, które się pojawiają w trakcie lektury tej książki, lecz zaopatruje odbiorców w informacje dotyczące najlepszych i najrzetelniejszych źródeł naukowych. W liczącej ponad 300

pozycji bibliografii znajdują się bowiem publikacje największych autorytetów nauk o edukacji i wychowaniu. Zatem *Szkice do teorii wychowania kreatywnego* można polecać nie tylko jako źródło kreatywnej inspiracji działalności pedagogicznej, lecz także znakomite źródło literaturoznawcze przedmiotu.